

yeni medya çalışmaları II. Ulusal Kongre

26-27 Şubat 2015

Kadir Has Üniversitesi İletişim Fakültesi

alternatif
bilişim

Kongre Kitabı

TÜBİTAK

BİDEB-2223 Yurtiçi Bilimsel Etkinlik Destekleme Programı

alternatif
bilisim

Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongre

26-27 Şubat 2015
İstanbul

Kongre Kitabı

ISBN: 978-605-62169-5-4

Editörler:

Burak Özçetin, Ceren Sözeri, İdil Sayımer,
İrem İnceoğlu, Perrin Öğün Emre, Tuğrul Çomu

Kapak ve Konsept Tasarım:
Banu Küçüksaraç

Yazıların hakları yazarlara aittir.
Bildiri metinlerindeki hata, anlam bozukluğu ve
yanlışlarından metin yazar(lar)ı sorumludur.

Yayın Yılı: 2016
Alternatif Bilişim Derneği
Eğitim Mah. Muratpaşa Caddesi Altay Apt.
No:11/A 34722 Kadıköy/İstanbul
+90 216 418 0 417 bilgi@alternatifbilisim.org
<http://www.alternatifbilisim.org>

VERİ İKİZLERİMİZİN FARKINDA MIYIZ? DİJİTAL GÖZETİMİN ÇEŞİTLİ BOYUTLARINA KARŞI FARKINDALIK...

Mutlu Binark

Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi
binark@hacettepe.edu.tr

Mustafa Altıntaş

Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi
mustafa.altindas1@gmail.com

ÖZET

Yeni medya ortamları, özellikle sosyal medya ortamları günümüzde yurttaşlar için kendi sözlerini üretmeye, yaymaya, çoğaltmaya ve çeşitli toplumsal-kültürel-siyasal ve ekonomik sorunlar için örgütlenmeye, bir araya gelmeye olanak tanıyan etkileŐimli alanlardır. Katılımcı kültürün kullanıcı türevli içerik üretimi olanağı üzerinden gerçekleŐtiĐi bu yeni kamusal alan, aynı zamanda teknolojiye ve alana gömülü olan bir diğer toplumsal-ekonomik ve siyasal olguyu da ortaya çıkartır: sperpanoptikon. Yurttaşın bilerek isteyerek bu dijital gözetim ağlarının bir parçası olması, diğer bir deyiŐle “dikizleme/gözetleme” olgusu bir yana, gerek siyasi gerekse ekonomik iktidar kaynakları yurttaŐları süregiden bir dijital gözetim altında kayıtlamakta, verileri eŐlemekte, verilerden “makbul” ve “makbul olmayan”lar Şeklinde profiller çıkartmakta, veri ikizleri üretmektedir. Kimlik kartı numarası uygulamasından, MOBESE kamera kayıtlarına, bankamatik iplerinden, iris, parmak izi ve damar kesiti kayıtlamasına, cep telefonlarındaki küresel konumlandırma sistemiyle iŐaretlenmeye, sosyal medya hesaplarından, arama motorları taramalarında oluŐturulan kullanıcı bilgileri, tercihleri ve alıŐkanlıklarına değin, yurttaşların fiziksel bedenleri dijital bedenlere dönüŐmekte, fiziki beden dijital bir veri ikizi ortaya çıkarmaktadır. Dijital gözetimin çeşitli boyutları konusunda Türkiye’de bilgi ve farkındalık eksikliği giderek önemli bir sorun olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Bu çalışmada, yukarıda belirtilen eksen çerçevesinde bir vakıf niversitesinin iletişim fakültesinde 2014-2015 akademik yılı bahar döneminde yürütülen “Yeni Medya” seçmeli dersi kapsamında dijital gözetim olgusunun çeşitli boyutlarını irdelemiş bir grup ğrenci ve aynı üniversitede söz konusu eğitimi almamış farklı iki grup öğrenciyle yapılan üç odak grup görüşmesi ile aynı kentteki iki devlet niversitesine bağlı iletişim fakültesinde gerçekleştirilen farklı iki odak grup görüşmesi (toplam 5 odak grup görüşmesi) temel alınarak, yeni medya okuryazarlığının bir konusu olan dijital gözetim olgusuna yönelik olarak yurttaşlarda farkındalık geliştirme eğitimi ve bu farkındalık eğitimine yönelik temel sorunlar ele alınacaktır.

Dijital gözetim olgusuna yönelik olarak geliştirilecek bir yurttaş eğitiminde ele alınması gereken temel kavramlar, olgular/durumlar, bu eğitimin hangi yaş grubunda başlaması gereği ve bu eğitimin neden gerektiği, dijital gözetime karşı Şifrelemenin sağlayabilecekleri gibi sorular odak grup görüşmelerinin bulgularından yararlanılarak, dijital gözetim çalışmaları izleğinde tartışmaya açılacaktır.

Anahtar kelimeler: Dijital gözetim, yeni medya okuryazarlığı, veri eşleştirme, veri ikizi, Şifreleme, yurttaş eğitimi

GİRİŞ

Dijital gözetim teknolojilerinin gündelik yaşamlarımızın içine dahil oluşu artık sadece dışarıllıklı bir olgu değildir; bedenlerimizin kendisi hatta içi dahi dijital gözetimin, daha özgül dersek veri gözetimin bir parçasıdır (Standing, 2014: 225; Lyon, 2012, 2013; Emler, 2012; Ceyhan 2014). İnternet arama sonuçlarımız, girdiğimiz siteler, arayüzeyde nerelere tıkladığımız, buralarda ne kadar kaldığımız, e-posta hesaplarımız ve içerikleri, harita aramalarımız, konum bilgilerimiz, takvim ve iř planlamamız, cep telefonu rehberimiz, paylaşılan veya buluta yüklediğimiz her Şey, sağlık kayıtlarımız, eğitim geçmişimiz, enerji kullanımımız, sosyal ağ hesaplarımız, bu ağlardaki profil bilgilerimiz, sosyal çevremiz ve ağ üzerindeki duygusal tepkilerimiz, bu tepkilerin sıklığı, yoğunluğu, haber başta olmak üzere paylaşımlarımızın konusu, zamanı ve yoğunluğu, ağdaki güçlü bağlar ve zayıf bağlarımız, okuma-dinleme-yeme-içme ve tatil alışkanlıklarımız, eğlence tercihlerimiz ve satın alma alışkanlıklarımız gibi bilgiler aracılığı ile dijital kimlik profilleri, diğer bir deyişle veri ikizlerimiz veri tabanlarında oluşturulmaktadır (Standing, 2014: 225; Lyon, 2012, 2013; Baumann ve Lyon, 2013).

David Lyon, veri ikizi kavramını, “Bir bireyin veri parçalarından toplanan elektronik profiline işaret eden, ...yine kendisine bağlı çeşitli bağlamlarda yapılan analizler, varılan yargılar açısından giderek daha fazla toplumsal önem” taşıyan veriler olarak tanımlar (Lyon, 2013:291). Lyon’a göre, “Yazılım benliği ya da dijital kişi olarak anılan veri ikizi, veri öznesi bunun doğruluğunu sorgulasa dahi, bireyin makyajının bir parçası, kimliğinin bir bileşeni...” haline gelmiştir (Lyon, 2013:291).

Günümüzde gözetim olgusu, Bentham’ın tanımladığı katı ve dikey bir hiyerarşik yapıya sahip panoptik bir gözetim olmaktan uzaklaşmış⁵, Kevin D. Haggerty ve Richard V. Ericson’ın (2000, 2006) Deleuze ve Guattari’den (1987) beslenilerek kullanıldıkları şekilde bir “asamblaj” (*assamblage*) şeklinde gerçekleşmektedir. Gilles Deleuze ve Felix Guattari, heterojen nesnelerin çoğulluğunun gözetimin işlevsel varlığı için birlikte bir form oluşturduğunu belirtir (Fuchs vd, 2012: 303). Gözetim asamblajları, geçici, gelen-giden ve akışkan olan, süreksiz güçlerin akışından oluşur. Bu noktada Zygmunt Baumann ve David Lyon’un dijital gözetim için yaptıkları “akışkan gözetim” kavramının kullanılabilirliğine işaret etmek faydalı olacak. Onlara göre, “Akışkan gözetim, gözetimi bütünlüklü bir biçimde tanımlamanın bir yolu olmaktan ziyade bir yönelimdir; yani günümüzün değişken ve sarsıcı modernitesinde gözetim konusundaki gelişmeleri konumlandırmanın bir yoludur. Gözetim özellikle tüketimcilik alanında gevşektir. Bir amaçla toplanan kişisel veriler, başka bir amaçla da kolayca kullanılabilirliği için eski statüko bağları çözülmektedir” (2013:10). Her iki kuramcı da, katı ve sabit görünen gözetimin, esnek ve devingen bir hal aldığına dikkat çekmektedir. Bu noktada, Baumann ve Lyon, Michel Foucault’un (2000) gözetim teknolojilerinin disipline edici katı yapısı şeklindeki tartışmanın eksikliğine dikkat çekerek, Deleuze’un “Postscript on the Societies of Control” (1992:3-7) adlı kısa yazısında geliştirdiği “denetim toplumu” kavramının işe vurukluğuna dikkat çekerler . Deleuze, gözetimin bir ağacın kökleri gibi dikey ve katı bir şekilde büyümediğini, tam tersine sarmaşık metaforunu kullanarak sarmaşık dalları gibi bir yerlere sürünerek, tutunarak, sarılarak toplumsal yaşamın içine gömüldüğünü belirterek, gözetim olgusu sonucu ortaya çıkan yapıyı “kontrol toplumu” olarak adlandırır (Baumann ve Lyon, 2013:11). Yukarıda daha önce belirtildiği üzere, Haggerty ve Ericson da bu iddiaya temellenerek, “gözetleyici kümelenme” (*data doubles*)

⁵ Bentham panoptikon kavramını gözetim olgusunu gözetlenenler ve gözetleyenler şeklinde merkezi bir yapı oluşturarak tanımlar. Bentham’ın panoptikon kavramı için bakınız: S. Arslantaş-Toktaş vd. (2012) *Türkiye’de Dijital Gözetim: TC Kimlik Kartlarından E Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi*. İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği E Kitap: <http://ekitap.alternatifbilisim.org/turkiyede-dijital-gozetim.html>.

kavramı ile, beden verilerinin gözetim asamblajları aracılığıyla mekansal bağlamlarından soyutlandığını, süreksiz akışlar içerisine yerleştirdiğini ve farklı konumlar içinde akışkan ve hareketli “veri kopyaları” olarak birleştirildiğini belirtir (Haggerty ve Ericson, 2000:605-622).

Starke-Meyering ve Gurak (2007) günümüzde üç farklı çeşit gözetim teknolojisinin kullanıldığını belirtir: ilki, genel ağ kullanımından elde edilen bireysel veriler; ikincisi özel ağ hizmetlerini kullanımından elde edilen bireysel verilerin gözetlenmesi; üçüncü olarak da ağ kullanıcılarının verilerine ulaşmak için tasarlanmış teknoloji ve pratikleri (Starke-Meyering ve Gurak’tan aktaran Fuchs vd., 2012:15). Bireylerin yeni medya ortamlarındaki her türlü dijital izleri veri olarak toplanabilmekte, depolanabilmekte, analiz edilebilmekte, bir yere nakledilebilmekte ve tekrar erişilebilir olmakta ve bu “veri ikizleri” gözetlenebilmekte, dolayısıyla denetlenebilir olmaktadır. Ağ üzerinden ve dolayısıyla yapılan gözetime diğer gözetim teknolojilerinin de varlığının eklenmesi lazım: DNA bilgileri, parmak ve iris izleri, gibi biometrik kayıtlamalar, MOBESE kameralar, çipli kartlar, dronelar, İnsansız Hava Araçları... Tüm bu veriler işlenebilir, analiz edilebilir, diğer verilerle birleştirilebilir ve daha sonra “veri kopyaları” olarak yeniden bünyeye dahil edilebilir veritabanlarına dönüştürülebilir (Baumann ve Lyon, 2013:16).

Gary T. Marx veri gözetimi olgusunu “bireylerden ya da bağlamlardan kişisel veri çekmek veyahut yaratmanın teknik araçlarının kullanımı” olarak tanımlamaktadır (Marx, 2002:12; Marx, 1988:217-219’dan aktaran Fuchs vd. 2012:1). Clarke’da “veri gözetimi” (*dataveillance*) kavramı ile, “insanların eylemlerinin ve iletişimlerinin enformasyon teknolojileri kullanımıyla sistematik bir şekilde gözetlendiğini” belirtir (1988:500’dan aktaran Fuchs, 2012:1).

Artık, sadece ulus-devletin emniyet güçleri ve istihbarat kurumları değil, ulusötesi şirketler, özel güvenlik şirketleri ve bireylerin bizatihi kendileri dijital gözetim teknolojilerini kullanmakta, dijital gözetim olgusu Baumann ve Lyon’un öne sürdüğü gibi yaşamın içinde “akışkan” kılınmakta, bireyin “veri ikizi” sürekli ve sürekli yeniden üretilmekte, depolanmakta ve paylaşılmaktadır. Sosyal medyanın bireyin toplumsal eko-sistemindeki yeri de göz önüne alınırsa (boyd, 2014), buralarda yapılan içerik üretiminin kendisinin toplumsal bir norm haline geldiğini söyleyebiliriz. Oysa, ister Facebook olsun ister Twitter olsun, bu ortamlarda yapılan “kitlese-öz gözetim”dir (Fuchs, 2014). Christian Fuchs, Manuel

Castells'in sosyal medya ortamlarında bireyden bireye ve bireyden kitleye enformasyon yayılımını tanımlamak için kullandığı "kitlesel öz iletişim" (Castells, 2013) kavramının öteki yüzünün, "kitlesel-öz gözetim" olduğunu belirtir (Fuchs, 2014). Özellikle web 2.0'in mimarı yapısı gereği, süregiden bir şekilde kullanıcı türevli içerik yüklemesi, paylaşılması ve eş anlı ya da eş ansız iletişimsel akış bu tür gözetime zemin hazırlamaktadır. Fuchs'un eleştirel ekonomi politik yaklaşımdan sosyal medya ortamlarının kullanıcılarının metalaşmasına ilişkin değerlendirmesinde, kullanıcının çifte kez metalaşmasına yaptığı vurgu oldukça yerindedir. Kullanıcılar hem kendilerini metalaştırırlarken, hem de çevrimiçi iken reklamcıların metalaştırma mantığına maruz kalmaktadır (2014). Bu çifte metalaşmanın en yoğun yaşandığı arayüzeylerden biri de arama motorlarıdır. Örneğin, Google'un ekonomik stratejisi farklı gündelik durumlarda farklı Google uygulamalarını kullanan bireyler hakkında verileri toplamak, analiz etmek ve en çok değer üreten şekilde satabilmektir (Fuchs, 2012:33). Baumann ve Lyon bireyin bu çifte kez metalaşması sürecini "kendin yap köleliği" olarak tanımlar (2013:30). Onlara göre sorun, "yalnızca metaya dönüşmek değil, "kendini meta haline getirmektir" (40).

BULGULAR

Bu çalışmada gündelik yaşamın içine gömülü olan dijital gözetim olgusu ve veri ikizlerinin üretilmesi süreci Ankara'daki üç iletişim fakültesinde öğrenim gören 36 öğrenciyle yapılan odak grup görüşmeleri ile tartışmaya açılmış, öğrencilerin farkındalık düzeyleri ve dijital gözetim olgusu ile veri gözetimine karşı olası mücadele stratejileri saptanmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma tekniklerinden odak grup görüşmesinin bu çalışmada yeğlenmesinin nedeni, heterojen bir tartışma ortamı içinde konuya ilişkin tartışmaların ve farklı bakış açılarının ortaya çıkacağına ilişkin öngörü olmuştur. Ayrıca grup dinamiği içinde araştırmaya katılanların konuya ilişkin özdeşimsel bir değerlendirme yapacakları da düşünülmüştür. Araştırmaya katılanlardan araştırma sürecinde görüşlerinin bulgu olarak kullanılması için etik izin alınmış, ancak katılımcıların anonimliğinin korunmasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle araştırmaya katılanların isimleri sadece "üniversite adı- cinsiyet-numara" olarak belirtilmiştir.

Çalışmanın yapıldığı üniversiteler sırasıyla iki devlet üniversitesi -Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi- ile bir vakıf üniversitesi -Başkent Üniversitesi-dir. Odak grup görüşmelerine 2014 yılının Mayıs ayında başlanmış, görüşmeler Kasım 2014'te tamamlanmıştır. Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde “Yeni Medya” dersini almış ve almamış öğrencilerle konuya ilişkin kavramsal farkındalığı karşılaştırmak için birden fazla odak grup görüşme gerçekleştirilmiştir. Toplamda 5 odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir (Bakınız Tablo1).⁶

Tablo 1. Odak Grup Görüşmelerin Katılımcı Bilgisi

	Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi (1)	Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi (2)	Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi (3)	Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi	Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi
Katılımcı Sayısı	8	6	8	6	8
Kadın	6	3	2	3	4
Erkek	2	3	6	3	4
Yaş Aralığı	20-23	22-26	22-26	20-23	20-26

Çalışmaya katılan gençlerin çoğunluğunun İnternet ve sosyal medya ortamlarını kullanım geçmişi 6 yılı geçmiş durumdadır. Gençleri ortaklayan Facebook, Twitter kullanımıdır. Özellikle üniversiteleri tarafından açılan e-posta hesaplarının araştırmaya katılan gençler tarafından neredeyse hemen hemen hiç kullanılmadığı görülmüştür.

Araştırmaya katılan gençler sosyal medya ortamlarını kullanma nedenlerini, “*arkadaşlarım orada, ben de orada olmalıyım düşüncesiyle hepsine üye oldum*” (Başkent Ü.İ.F. K1), “*aynen arkadaş çevresinde herkes kullanmaya başlayınca, yani merak ediyorsun ne var hani, diye. Sonra kendiniz de kullanıyorsunuz. Sonra sevince bırakmak istemiyorsunuz*” (Gazi Ü.İ.F, K1) şeklinde açıklanmaktadır.

⁶ Odak grup görüşmelerin ilki her iki araştırmacı tarafından birlikte gerçekleştirilmiştir. Kalan dört odak grup görüşmesi ise Mustafa Altıntaş tarafından gerçekleştirilmiştir.

- **Dijital Gözetime Karşı Farkındalık**

Araştırmaya katılan gençler, gündelik yaşamın içinde dijital gözetim olgusunun farklı boyutlarının farkındadır. Örneğin;

En basitinden whatsapp'a giriyorsun o bile gözetime giriyor yani. Neticede online olduğun zaman şak diye karşına çıkıyor. Ve kullanıcıların yüzde doksanında o online olma saati açık. Sadece yüzde onluk bir kısmı kapatıyor yani. O bile hani şey olabilir. (Başkent Ü.İ.F.E3)

Akıllı telefon, mesela evet yanında bilgi taşıyabiliyorsun hızlı bir şekilde ama bir yandan da senin kişisel bilgilerin sürekli bir tehdit unsuru gibi senin yanında oluyor. Yani cebindeki telefon aslında senin için bir tehdit unsuru (Ankara Ü.İ.F.K1)

İki boyutlu bana göre ya birincisi, özellikle internet denen şeyi, özellikle networkle alakalı bir şey. Ya tarihsel olarak da zaten ee bunun kuruluş amacı zaten net olarak bir ağ oluşturmak, bir gözetim. Yani bir iletişim halinde ve bu bilginin nereden nereye gittiğini zaten bilmesi gerekiyor networkün kurucu unsuru. Ee, ikinci boyutuysa bana göre hani dijital gözetimden benim anladığım, bütün hareketlerimi, yani birinci boyut düşüncelerimi gözetir, ikinci boyut hareketlerimi gözetir. Yani networkten kastım bir düşünce gözetimidir. İşte Facebook ve benim Google'da arama yaptığım şeyler. İkinci boyutsa benim fiziksel hareketlerimi sokakta gözetilen ya işte kamera vardır, ya işte, buna benzer, yani bu işleri gören her şeydir. (Ankara Ü.İ.F.E3)

Esasında şöyle bir şey var. Biz kullandığımız her yerde yine bu Mobeseler olsun kullandığımız işte elektronik kartlar, kredi kartları şunlar bunlar olsun. Şöyle bir gerçek var, çok ciddi bir bilgi akışı yaratıyoruz. Yani normalde, yani köyde sadece görmek üzerine kurulan ilişki bu sefer sürekli kullanılıyor. Bindiğiniz yerde, yürüdüğünüz yolda, GPS ve benzeri şeylerle ciddi bir bilgi akışı var. Sonrasında şöyle bir gerçeklik var, insanları, yani esasında bunu kullanmak isteyen, kullanma mecrası üzerinden ee, bir tarif yapıyor. Nedir, mesela bizim tüketim alışkanlıklarımızı, biz orada görülebiliyor. İnternette baktığımız, televizyonda izlediğimiz, yeri geldi konuştuklarımız, şöyle bir gerçeklik var. Tüketim alışkanlıklarımıza göre belirlenen materyaller bizim önümüze sunuluyor. Yani hani bu devletin kendi güvenliğinde olabilir. İnsanlar esasında şu, şirketler kendine insan alacağı personel alımı üzerinden tarif ettiği şey üzerinden olabilir. Bugün telefon dinleme üzerinden tarif edilen, hani bu birebir telefon dinlemek değil de, işte 10.000 tane kelime var devlete zararlı olan, işte

örgüt geçen bomba geçen sol geçen, bunlar dediği zaman kayda alınmak hikayesi vardır hep dinleme şeyinde. Esasında böyleyiz hala, Google da bu imkanı veriyor. Bu mesela nedir, Kamil'le ilgili bir şey girdiği zaman internet mecrasına, size bunun bilgilendirmesini yapacağız gibisinden. Ve şey, artık ihtiyaca yönelik bir dinleme meselesi var (Ankara Ü.İ.F.E4)

Araştırmaya katılan gençler arasında sosyal medya hesaplarının ebeveynlerinin bakışından gizlenmesi veyahut onlarla sosyal ağdaki paylaşımlar konusunda yaşanan bazı sıkıntılar ilk elde dijital gözetim konusunda ele alınan hususlardan olmuştur.

Şimdi bu dikkat etmeleri meselesinde sosyal medyada aslında roller değişmiş gibi biraz, hani şimdi büyüklerimizin de hesap açmaları uzun sene, açmaları olsun, onlar pek bu konularda bizim kadar dikkatli olmuyorlar. Bu konularda biraz bizim rollerimiz değişti gibi; hani biz anne-baba rolünü aldık, onlar çocuk rolünü almış gibi bir durum oluşuyor; çünkü onlar orayı serbest zannediyorlar, hani böyle dikkat etme olayları falan daha aza geliyor. Ama biz hani içinde olduğumuz için tecrübeli olduğumuz için onları uyarmamız açıkçası bizim rollerimizi değiştiriyor biraz da (Gazi Ü.İ.F, K2)

Araştırmaya katılan gençler özellikle ebeveynlerinin kendilerinin yeni medya kullanım becerileri ile kıyaslandığında daha deneyimsiz olduklarını da vurgulamışlardır.

Biz mesela biliyoruz Facebook'un, Twitter'ın hani, sildiğimiz kayıtların bile daha sonra karşımıza çıkabileceğini ama bunu herkes bilmiyor. Kişisel bilgilerini, iletişim bilgilerini çok rahatlıkla paylaşabiliyor, "Sadece arkadaşlarım görüyor." olayıyla paylaşılıyor, ama bunların hepsi kayıt altında, o yüzden. (Gazi Ü.İ.F. E3)

Özellikle medya okuryazarlığı ve yeni medya ile ilgili fakültede alınan dersler gençlerin konuya ilişkin bilgi birikimsel düzeyini geliştirmekte, ancak "şifreleme" gibi uygulamalarla derslerdeki kavramsal düzeydeki tartışmaların ve okumaların buluşmamasından ötürü, gençlerin yeni medya ortamlarında kişisel verilerinin güvenliğini sağlamada özel bir tedbir geliştirmedikleri görülmüştür. Ayrıca özgür ve açık kaynak kodlu yazılımlardan haberdar olma düzeyi katılımcı gençlerde düşüktür.

Windows tabanlı bilgisayar kullanma alışkanlığı, arama motoru ve enformasyona erişim denince akla ilk gelenin Google'lamak olması, sosyal medya denince bu alanı en büyük hakimi Facebook'un gelmesi, kullanım ile öğrenilen alışkanlıkların gündelik yaşamımız içindeki egemenliğine işaret etmektedir. Katılımcı gençlerin ortak bir noktası da gerek arama motorlarında gerekse sosyal medya ortamlarında "gönüllü emekgücü" veyahut "gayri maddi emekgücü" olduklarının farkında olmamalarıdır. Ayrıca ağ üzerindeki varoluşun, kullanıcı türevli içerik üretiminden oluşan büyük veri olgusu, bulut bilişimin sahipliği ve bulutta yaratılan değer konusunda da araştırmaya katılan gençler tarafından ne kavramsal düzeyde ne de anekdot düzeyinde bir açıklama yapılmıştır. Whatsap, Snapchat, Viber veyahut Tango olsun, gençler yeni medya dolayımı toplumsal eko-sistemde sürekli bir akış ve bağlantıda olma halindedir.

17 Aralık Yolsuzluk Operasyonu ve Mart 2014 yerel seçimleri sürecinde İnternet'te Twitter ve YouTube'a erişim yasağının uygulanması sonucunda, gençler arasında VPN hizmetleri, TOR kullanımının yaygınlaştığı görülmüştür.

- **Güvenlik Söylemi ve "Olağan Şüpheli" Durumu Hakkında Farkındalık**

Yani devlet benim sokağımı neden gözetliyor? Ya bunu da şöyle bir şeyle hani olumluyoruz, Ee, mesela hırsızlıklara karşı ya da suçlara karşı mücadele birimleriyle hani bunlara olanak ya da daha, işte bu mücadeleye daha kolay sağladığı için işte, halk tarafından olumluyor ve işte kamera takılınca kimse bir şey söylemiyor. Ama o görüntüler sadece hırsızlığa ya da sokaklarda işlenen cinayetlere mi, yani suçlara karşı mı kullanılıyor? Bir şekilde fişlenmediğini bilmiyoruz. Evet. Nerede kullanıldığını, nasıl kullanıldığını, ne kadar yani.... Mmm Kamunun bizim özel hayatımıza ne kadar girdiğini bilmiyoruz yani. Ve sonsuz şekilde giriyor, yani sonsuz derecede giriyor ve gözetlenerek hepimize birer şey muamelesi, e, hepimize potansiyel suçlu muamelesi yapıyor. Yani bana diyor ki, yani bana şuradaki kameralar diyor ki "Sen masum birisi olabilirsin ama masumsan kameradan şikayet etmeyeceksin. Eğer kameradan şikayet ediyorsan potansiyel olarak suçlusun zaten..." Anlatabildim mi. Yani herkes suçlu. Herkes, herkese bunu yapıyorlar. Herkese bunu söylüyorlar. Yani durum budur. Gözetlemenin mantığı da budur zaten. Yani ve şey de vardır hani... Biraz da korku imparatorluğu da şeydir... Belki kayıt bile almıyordur kameralar. (Başkent Ü.İ.F.E7)

Bir de hani şöyle bir boyutu var olayın. İnsan kendini güvensiz hissettiği için her türlü sanırım güvenlik taramasına bir şekilde boyun eğiyor. Mesela hastanelerde bir ara avuç içinin ee şeyi alındı. Şu an yasal olmadığı ortaya çıktı ve kaldırıldı. Hastane ihtiyacım var ve gitmek zorundayım ve avuç içimin şeyi, o an verdim, acile giriyorum yani mecburen vermek durumundayım. Ya da mesela okula giriyoruz güvenlikler kimliğimizi kontrol ediyorlar en basitinden çoğu kişi bunu evet biz orada güvende olalım diye yapıyorlar diye düşünüyorlar mesela. Aynı şekilde Facebook üzerinden birkaç soru soruyorlar, mail adresi alıyorlar. Yani birçok sorularla karşı karşıya kalıyoruz ve ona ihtiyacımız olduğunu düşündüğümüz için bu soruların tümüne yanıt veriyoruz. Çünkü güvenliğimizi sağlıyor diye düşünüyoruz. Aslında kontrol edildiğimizin de farkında değiliz yani bu açıdan. (Ankara Ü.İ.F.K3)

Andrejevic ve Burdon, yeni gözetim toplumu olgusunu “algılayıcı temelli gözetim” (*sensor society*) olarak adlandırırken (2015), bu yeni gözetim olgusunda doğrudan bir bireyin hedef alınmadığını, nüfusun ve ortamların sürekli gözetlendiğini belirtir. Veri madenciliği ile şüpheli olmayanlar ile olası/potansiyel şüphelilerin birbirinden ayrıştırılmasına yarayan enformasyon modelleri elde edilir. Özellikle akışkan gözetimde kitlesel gözetim olanaklığının verigözetimi ile gerçekleştiğinin altını çizmek gerekir. Andrejevic ve Burton’un algılayıcı gözetimde sürecin meta-verileştirme ile işlediğinin altını çizer. Bu noktada büyük veriler üzerinde analiz ile büyük veri yığınları içinden geçmişe ve geleceğe yönelik davranış analizleri yapılması konusu önem kazanmaktadır. Araştırmanın bulgularında da akışkan gözetim ve algılayıcı temelli gözetim olguları ortaya çıkmıştır. Akışkan gözetimin belli bir hedefi yoktur, herkes olağan bir şekilde gözetimin konusudur.

Gündelik yaşamın içinde kurulan bu gözetimin ve sürekli denetim altında tutulma durumunun “uysal bedenler” yarattığına da dikkat çeken çıkmıştır: “Uysallaşıyorsunuz” (*Başkent Ü.İ.F.E8*). Bedenler üzerinde kurulan bioiktidar olgusu araştırmaya katılan gençler arasında daha çok kamusal alanda giderek yaygınlaşan MOBESE kameralar ve çipli kimlik kartları üzerinden tartışılmaktadır. Özellikle Ankara Büyük Şehir Belediyesinin uygulamaya koyduğu Ankara kart ile gençler nereye ne zaman gittiklerinin veri tabanında kayıtlandığını belirtmişlerdir.

Sistemin aslında ben biraz farklı işlediğini ,daha doğrusu arkadaş biraz bahsetti, onun hani tam olarak şöyle işlediğini düşünüyorum; yani özellikle X kişi, Ali-Veliyi dinleyelim diye bir durumun söz konusu olduğunu düşünmüyorum. Bu veri tabanından bahsettik, bu alakalı

alakasız bütün bireyleri, ya da iletişimde teknolojik araçları kullanan bütün bireylerin bu havzada bir yer kapladığını ve gerekli görüldüğü noktada hani bunun çekip çıkarıldığını düşünüyorum... Yani dijital gözetimin tam olarak bir bütünü kapsayan aslında bir havuz olduğunu düşünüyorum ve bu hani işte 'tehlikeli şahıs' veya 'tehlikesiz şahıs' olarak ayırmıyor, sadece 'gerekli gördüğünde' bunu çekip çıkarıyor ve istediği yönde de bunu kullanma şansına sahip diye düşünüyorum. (Ankara Ü.İ.F.E3)

Bu açıklamada dijital gözetim ve gözetim asamblajın sürekli bir akış içinde olduğu, veri eşleştiriminin gerekli olduğu hallerde, veri tabanlarında bulunan veri ikizlerinden yararlanılarak yapıldığı belirtilmektedir.

- **Hükümet baskısı ve otosansürün gelişmesi**

Gezi Parkı olayları Türkiye’de AKP hegemonyasında ve rızanın kazanılmasında önemli bir kırılmadır (Çiğdem, 2014; Yalman, 2014; Argın 2014; Çobanoğlu 2014, Binark ve Bayraktutan 2014). Bu kırılmanın sonucu araştırmaya katılan gençler tarafından Türkiye’de dijital gözetimin yaygınlaştırılması, polis-devletleşme, temel evrensel hukuk ilkelerinin askıya alınması ve sosyal medya ortamlarında başta Erdoğan olmak üzere AKP hükümetinin icraatları aleyhinde yazma ve paylaşma ediminde oto-sansürün ortaya çıkması olarak değerlendirilmektedir.

...şu andaki iktidardaki insan birçok şeye karışıyor. Yememize, içmemize, her şeyimize, kaç çocuk doğuracağımıza, şey yapacağımıza, ne zaman evleneceğimize... her şeye karışıyor (Başkent Ü.İ.F.E6)

...ben kendi duygularımdan ve bilgilerimden daha öte hükümetle ilgili konuşmaları ya da paylaşımları yapmamasını söyledim (Başkent Ü.İ.F.K1)

Karşıt bir şey yazma, uç bir şeyler paylaşma, gündemi takip et, çok yorum atma hakaret etme falan derdim. Mobeseler, kameralar, her anında yanımızda yani... Mesela yerel seçimlerden önce Mustafa Sarıgül’ün şey projesi vardı “Her yerde internet!”. Yani her yer, çok güzel aslında hani şey olarak... Anladın mı hani mükemmel falan diyorsun. Her yerden çekecek. Ama şöyle de bir şey var, yaa, takip ediliyorsun, bir yerde, yani. Bir yerde tüm bilgilerin, her şeyin orada kayıt edilecek yani. Aynen kendi kendini fişliyorsun bir yerde yani. Ona katkıda

bulunuyorsun, çanak tutuyorsun bir yerde yani... Bak mesela şöyle bir örnek vereyim futbolda şiddet her zaman vardı, ama her zaman yani. Tribünlerde ne zaman Gezi'yle alakalı protestolar başladı... Ondan sonra Passolig projesi geldi. E daha önce de şiddet vardı. Passolig niye geldi o, direkt fişlemek için Passolig geldi. Herkes bunun farkında olduğu için kimse almak istemiyor. (Başkent Ü.İ.F.E4)

Ya benim de bir arkadaşım devlet memuru oldu yeni mezun oldu direkt girdi, hani ona da ondan sonra hani paylaşımlarına dikkat et hani sonuçta memuriyetinden bile olabilirsiniz diye uyarılarda bulunduk biz de... (Gazi Ü.İ.F.E2)

Ben fişlenmesini engellemeye çalışırım. Yani, sonuçta tamam bugün yazıyor. İsteddiği ifade özgürlüğünü yazsın ama sonuçta onlar hiçbir zaman silinmiyor. İleride bir gün bir kuruma girdiği zaman araştırma yapıldığı zaman onları herkes görecek. Araştırılan kişiye ben bunun olmamasını isterim. (Başkent Ü.İ.F.E1)

Eskiden üretici konumunda sayılabılırdim. Her yerde, Whatsapp'ta, Twitter'da, Facebook'ta resimlerimi paylaşırdım, olduğum konumu paylaşırdım. Şimdi kendi resimlerimi değil de işte, capsler çok yaygın. Caps paylaşıyorum veya bir retweet yapıyorum. Ama kendimle ilgili bilgileri paylaşmıyorum. (Başkent Ü.İ.F.K1)

Özellikle Passolig kartı dolayısıyla, tribünlerin hükümet tarafından denetlenmesi ve tek tek stadyumda bulunanların tespit edilmesi, kayıtlanması durumu araştırmaya katılan gençler tarafından “siyasal amaçlı fişleme” olarak değerlendirilmektedir. Gündelik yaşamın, kentin askerileşmesi yalnızca Türkiye'ye özgü bir sorun değildir. Henry A. Giroux'da, “...devlet radikal bir biçimde ulusal güvenlik devletine dönüşüyor, giderek daha çok askeri-sınai-eğitimsel karmaşanın hükmü altına giriyor. Buna ek olarak, askeri korku, gözetim ve denetim mantığı adım adım kamu okullarımıza, üniversitelerimize, sokaklarımıza, popüler kültürümüze ve kriminal adalet sistemimize nüfuz ediyor” (2008:171) demekte, ABD'deki 11 Eylül 2001'den sonra kamusal alanın militarize edilmesi sürecini ve güvenlikleştirme uygulamasını açıklamaktadır.

- **Dijital Gözetim ve Veri İkizi Yaratımı Konusunda Farkındalık Yaratmada Duyulan Zorluk**

Masal gibi geliyor insanlara. Mesela diyor ki CIA beni niye gözetlesin... Facebook'u olan bir arkadaşşıma gidip diyorum ki, arkadaşşım diyorum, dikkat et diyorum yaptığın paylaşımlara, çok mesela benliğini teşhir edici fotoğraflar koyma diyorum... Diyorum mesela sen kendi odanı herkese açık gösteriyor musun diyorum, o da hayır diyor. Ama diyorum Facebook'ta yaptığın şey neredeyse ona benzer bir şey. O da buna tamam diyor. Sonra anlatıyorum, seni böyle kullanabilirler diyorum, DPI diye bir şey var diyorum, NSA bilgilerini depoluyor diyorum, hiçbir şeyin silinmiyor diyorum, şirketler bakıyor diyorum. Bir masal dinlermiş gibi dinliyor, sonra da yorum şu oluyor: CIA oturup beni mi dinleyecek, daha önemli işleri güçleri yok, ben kimim. Ve şöyle de bir şey var, ben bir şey yapmıyorum ki diyor. İsteyen istediği zaman beni dinlesin diyor. Ne olacak ki diyor. (Başkent Ü.İ.F.E1)

Yukarıdaki alıntıda da görüleceği üzere, toplumda dijital gözetim olgusuna yönelik farkındalık kazandırma konusunda sıkıntı söz konusudur. Buradaki sorun, kamuoyunda var olan ve siyasi iktidar tarafından da desteklenen “gizleyecek veya saklayacak bir şeyim yok” söyleminin kendisidir.

- **Dijital İzler ve Kişisel Verilerin Güvenliği Konusunda Dikkat Edilen Hususlar**

Ben artık kendimin olmayan yapılmış şeyleri paylaşıyorum mesela. (Başkent Ü.İ.F. K2)

Ben de çok fazla resim paylaşmamaya özeniyorum. (Başkent Ü.İ.F.K3)

Kontrolümüz var. Yani şöyle, sonuç itibariyle bu, sosyal medya araçlarının birincil kendi güvenlik ayarları var. Yani herkese açık ya da sadece arkadaşlarıma açık. Benim sadece arkadaşlarıma açık. Hani iyi kullanırsan sadece arkadaşlarıma açık. Yani tanıdığım insanlar, benim kontrol ettiğim insanlar sadece bu fotoğrafı görebilir gibi bir ayarım var. Daha sonrasında da çok özele. (Ankara Ü.İ.F.E1)

Ben mesela şöyle yapıyorum şimdi. Her bulduğum yeri, özel hayatımın her alanını esasında paylaşmıyorum. Güncel, bir arkadaşşımla konuşurken de zaten paylaşmadığım şeyleri orada hiç paylaşmıyorum; çünkü şöyle şeyler yaşadık, iddianamelere şöyle konuşmalar girdi; bir

arkadaşımın yurtdışıyla, sevgilisiyle, çok özel, hani bir sanal seks tadında konuşması iddianameye girip örgüt delili sayıldı. (Ankara Ü.İ.F.E2)

Twitter ve Youtube yasaklandığında şeyi anlatıyordu televizyonlar, DNS'e nasıl girilir. Ya hani böyle bilinçli bir şekilde anlatılsa mesela bazı şeyler. Nasıl girilir nasıl yapılır falan diye. Çünkü insanlar mesela o yasaklandığında inanılmaz ilgi duydu. DNS'e nasıl gireriz, ne yaparız diye. Bilmese bile bir uğraş içerisine girdi. Mesela böyle bir çalışma olsa olabilir yani. Sonuçta insanların dikkatini çekiyor çünkü. (Başkent Ü.İ.F.E1)

Bence zorda kalınmadığı müddetçe kimse bir şey öğrenmek istemeyecek. Ve kimse bir eylemde bulunmayacak. Mesela Twitter kapandı herkes işte ayarlarını değiştirmeye çalıştı. Nasıl girerim düşüncesiyle hareket etmeye başladı. Hani yine mesela bir Instagram'ı kapatsalar ya da Facebook'u ya da Twitter'ı, insanlar yine bir şekilde oraya girmek isteyecek ve bu yönde hareket edecek. (Başkent Ü.İ.F.K1)

Görüleceği üzere araştırmaya katılan gençler kişisel verilerin güvenliği ve dijital gözetime karşı tedbir almayı ya bireyselleştirilmiş paylaşımdan kaçınmak ya da sosyal medya hesaplarını bireyselleştirme olarak algılamaktadır. Özellikle arama motorlarının ve sosyal medya yazılımlarının ağ üzerinde dijital her türlü izi, veriye ve metaya dönüştürmesi işlemi karşısında bir strateji geliştirilmemektedir. Bu noktada, kullanılan ortamların kullanıcı sözleşmelerinin dikkatle okunmamasını da not etmek gerekli.

- **Şifreleme için oyun, ünlülerin örnek olması ve hackerlik eğitimi vb. öneriler**

Şöyle bir şey olabilir mesela ben mezun oldum, iletişimci oldum. Bir programcıyla ortak çalışsam mesela şunu önerirdim, öyle bir oyun hazırlayalım ki, aslında şifrelemeyi o oyunun içinde öğretilim. Hani küçük çocuk oyun oynarken bunu öğrenecek ki biraz daha akli başına erdiğinde bunu kendi hayatına da, yaşama sokabilecek. (Başkent Ü.İ.F.K1)

Ya ben bu sistemin denetim altına alınabileceğine bir kalıplara evrilebileceği noktasında düşünmüyorum. Sistem açık bir, sistem genel kullanıma açık olduğu için sadece bireylere kendisini koruma yöntemleri bence öğretilir. Nedir, denetimden daha uzak olabilecekleri alanlar. Yani mesela statik bir IP veya bir IPleşme noktasında kurtulmanın yöntemleri

öğretilebilir. Nasıl daha uygun korunma yöntemlerinin hangisi olduğu anlatılabilir. Ve bunları kullanmaları desteklenebilir esasında. (Ankara Ü.İ.F.E2)

Araştırmaya katılan gençlerin belirttiği önemli sorunlardan biri, gündelik yaşamın içine gömülmüş farklı dijital gözetim boyutlarına ve veri ikizlerinin oluşturulması karşı farkındalığın yaratılmasında görülen anlatma ve strateji üretme sıkıntısıdır. Araştırmaya katılanlar, bu konuda şifreleme tekniklerinin uygulanmasını, dijital oyun yazılmasını ve hackerlık eğitimini önermişlerdir. Kanımızca, bu önerilerin üzerinde düşünmek ve politika üretmek yerinde olacaktır. Julian Assange da “Şifreyazım, şiddet içermeyen doğrudan eylemin ulaştığı en üst mertebedir... Güçlü bir şifreyazım, sınırsız şiddete karşı koyabilir. Kaba kuvvetin dozunu ne kadar artırırsanız artırın, bir matematik problemini çözmeye yetmez” (2013:15) şeklinde şifrelemenin yurttaşlara devlet ve şirketlerin İnternette ve gündelik yaşamda kurdukları akışkan gözetime karşı sağlayacağı olanağın altını çizmektedir. Jeremie Zimerman da bu noktada “...teknolojinin genel olarak nasıl çalıştığını, siyasiler dahil herkese anlatmak, ayrıca bu teknolojilerin nasıl kullanılacağı hakkında siyasal tartışmalara müdahil olmak” önerilerinde bulunmaktadır (Assange, 2013: 44). Andy Müller-Maughn ise, özellikle ağın mimari yapısının nasıl çalıştığının yurttaşlara kavratılmasının önemini çizmektedir (Assange, 2013: 71). Müller-Maughn, ağın ademimerkeziyetçiliğinin korunması ve kendi alt yapılarımıza sahip olunmasını önermektedir (72).

SONUÇ YERİNE

“Veri tabanı bir seçme, ayırma ve dışlama aracıdır”
(Baumann, 1998: 51’den aktaran Lyon,2013: 171).

Araştırmaya katılan gençlerin İletişim Fakültesi’nde öğrenim görmelerinden mütevellî yeni medya ortamlarında dijital gözetim ve veri eşleştirmesi olgularına yönelik olarak farkındalık bilinçlerinin daha yüksek olduğu; ancak bu farkındalığın kuramsal-kavramsal bir açıklama ile kişisel verilerin korunmasına yönelik özel bir tedbir almaya yönlendirmediği saptanmıştır. Yine NSA’in Snowden belgeleri ile ortaya çıkan dünya üzerinde yaptığı gözetim-kayıtlama faaliyetini deşifre eden Prism skandalından haberdar olma, bu olayın aktörlerini bilme

durumu da görece düşüktür. Daha yerel konularda, örneğin Gezi Parkı olayları ardından bazı Twitter hesap sahiplerine açılan davalar, Melih Gökçek'in yine bazı Twitter kullanıcılarına açtığı davalar, Passolig kartı üzerinden futbol taraftarlarının fişlenmesi ve takip edilmesi gibi, araştırmaya katılan gençler bilgi sahibidir. Türkiye özelinde bireylerin sosyal medya kullanımlarına açılan davalar olsun, T.C. kimlik numarası entegre çipli kartların yaygınlaştırılması ve kullanımının zorunlu tutulması durumu olsun, araştırmaya katılan gençler tarafından AKP iktidarının toplumda muhalif grupları korkutma, sindirme ve denetim altına alması şeklinde yorumlanmaktadır. Örneğin, araştırmaya katılan bir genç şu saptamayı yapmaktadır: *“Yahu Passolig ne zaman ortaya çıktı, buna bakmak lazım; Passolig tribünlerin politikleşmesiyle beraber ortaya çıkan bir olgu, gündeme daha çok gelen bir durum. Yani ne; bu taraftar nerede, ne yapıyor; nerede mesela 34. Dakikada slogan atılıyorsa ben bu taraftarı gözetleyeceğim arkadaş, kim girmiş bu tribüne”* (Ankara Ü.İ.F.K2). Bu noktada Baumann'a geri dönersek, *“...gözetim teknolojisi günümüzde iki karşıt amaca hizmet etmekte, iki cephede gelişmektedir: bir cephede hapsetmek (ya da 'çitin içine almak'), diğesinde ise dışarıda bırakmak (ya da 'çitin dışında bırakmak')”* (Baumann ve Lyon, 2013: 69).

Bu arada araştırmaya katılan gençlerin neredeyse hiçbiri kişisel verilerin korunması konusunda yasal bir düzenlemenin gerekli olduğuna dikkat çekmemiştir. Bu konuda ABD veyahut AB'deki düzenlemeler ve tartışmalar konusunda bilgi düzeyi yeterli değildir. Ayrıca araştırmaya katılan gençlerin “büyük veri” konusunda da kayıtsız oldukları görülmüştür. Büyük veri konusundaki kayıtsızlık, özel yaşamın gizliliği olsun, sosyal medyada ifade özgürlüğü olsun, kişisel verilerin güvenliği olsun, bu hususlara ilişkin mevcut sorunların daha öncede belirttiğim üzere “yerel düzeyde” kavranmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmaya katılan gençler, toplumda her yaş düzeyinde medya ve yeni medya okuryazarlığı eğitimine gereksinim olduğunu düşünmektedir. Ancak, devlet eliyle gerçekleşecek medya veyahut yeni medya okuryazarlığı eğitiminin, içeriğin “ideolojik” olarak tek yönlü yapılandırılmasından faydalı olmayacağını belirtmektedir:

“Yani şu an devlet tarih dersi de veriyor okullarda ama işlediğimiz tarih acaba resmi tarih yani ne kadarı doğru. Şimdi devletin, okullarda verilecek sosyal medya dersleri de bence sistemin tamamen aleyhine değil lehine olacaktır.” (Ankara Ü.İ.F. E4)

yani devlet her şeyi esasın, tarihi de o yapıyor, yeni, sosyal medya okuryazarlığını da kendine yontmaya çalışıyor. Bunu böyle yapmak yerine üretilen bu sorunsalın üzerine üretilen bilgiyi oturup düşünüp en baştan veya bu sosyal medyayı veya yeni medyayı kullanan kullanıcılar, yani ilkokuldan itibaren eğitimle başlayarak onlara verilmeli. Aynı zamanda bunun bir kalkınma planı gibi bir kalkışım, yani BİT kalkınma planı olarak görülüp bu konuyla ilgili bir seferberlik esasında, bunlar tabii olabilir, kısa filmler olabilir, paneller olabilir. Yani bilgilendirilebilecek en geniş mecrada bunun yayılması ve yaydırılması lazım diye düşünüyorum. (Ankara Ü.İ.F. E2)

Son söz yerine, şunu demek olanaklı; yeni medya okuryazarlığı siyasal bir mücadele alanıdır. Gündelik yaşam nasıl hegemonyanın tesis edildiği bir alansa, yeni medya okuryazarlığı da karşı hegemonik mücadelenin bir aracı/donanımı olma potansiyelini barındırmaktadır. Giroux’ya göre, “Kolektif mücadele, kolektif itaatsizlik, şiddet içermeyen kitlesel eylemlerle radikal bir kamusal pedagojiyi mutlaka bir araya getirmelidir” (2008:187). Boersma da eleştirel farkındalığı dijital gözetme karşı mücadelede temel anahtar kavram olarak görür. Yurttaşların devlet kurumlarının ve özel şirketlerin keyfiliklerinden, sömürsünden ve tiranlığundan korunmak için, ön koşul demokratikleşme sürecidir. İnternet’in demokratikleşmesi, farkındalık, katılım, güvenli uzamların yaratılması, çeşitlilik ve muhalif fikirlerin yayılması/teşvik edilmesi demektir. Bunun için de etkili tüketicilerin ve sivil toplumun etkinliği ile eleştirel rolünün güçlendirilmesi gereklidir. Yukarıda Zimmerman’ın da işaret ettiği gibi, Boersma’ya göre de, kamuoyu/yurttaşlar İnternet gözetimi hakkında bilgilendirilmelidir (2012: 305). Zimmerman, bu konuda teknik seçenekler olarak özgür yazılımı, güçlü şifreyazımı; siyasal seçenekler olarak da verigözetimine karşı yasa ve yasal araçların kullanılmasını önermektedir (Assange, 2013: 58). Bu noktada, Alternatif Bilişim Derneği başta olmak üzere STÖ’lere düşen sorumluluk her yaşta her düzeyde katılımı, üreticiliği teşvik eden ancak verigözetimi konusunda da bilinçlendiren eleştirel yeni medya okuryazarlığı müfredatı geliştirmek olmalıdır. Bu konuda bilinçlendirme ile farkındalık yaratmaya yönelik eğitimlerin ve kampanyaların yapılandırılmasında araştırma bulgularında da görüldüğü üzere, her yaşta her düzeyde programlama becerilerinin, şifreleme tekniklerinin yaygınlaştırılması üzerine odaklanmak gereklidir.

KAYNAKÇA

- Andrejevic, M. ve Burdon, M. (2015) “Defining The Sensor Society”, *Television and New Media*. 16:1, 19-36. doi:10.1177/1527476414541552
- Argın, Ş. (2014). *Gezi'nin Ufkundan: Liberal Demokrasinin Krizi, Kamusalılık ve Sol*. İstanbul Agora.
- Arslantaş-Toktaş, S., Binark, M., Dikmen, E. Ş., Küzeci, E., Özaygen, A. (2012). *Türkiye’de Dijital Gözetim: TC Kimlik Kartlarından E Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi*. İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği E Kitap: <http://ekitap.alternatifbilisim.org/turkiyede-dijital-gozetim.html>.
- Assange, J. (2013) *Şifrepunk: Özgürlük ve İnternetin Geleceği Üzerine Bir Tartışma*. İstanbul: Metis.
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2013). *Akışkan Gözetim*. İstanbul: Ayrıntı.
- Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2014). Twitter as a new battlefield: AK Party and its #yedirmeyeceğiz vs #OccupyGezi, *Xviii World Congress Of Sociology, RC 47 Session “Social Media And Collective Identities In The New Activisms 13-19 July 2014 Yokohama-Japan*’da sunulmuş metin.
- Boersma, K. (2012). “Postface: Internet and Surveillance”, *Internet and Surveillance: The Challenges of Web 2.0 and Social Media*. Der. C.Fuchs, K.Boersma, A.Albrechtslund ve M.Sandoval. Londra: Routledge. 297-308.
- boyd, d. (2014). *It’s Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. New Haven: Yale University Press.
- Castells, M. (2013). *Umut ve İsyân Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Ceyhan, A. (2014). “Surveillance as biopower”, *Routledge Handbook of Surveillance Studies*.
Der. K.Ball, K.D. Haggerty ve D.Lyon, London: Routledge. 38-46.

Çiğdem, A. (2014). *Geleceği Eskitmek: AKP ve Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çobanoğlu, Y.(2014). “Muhafazakar Dilin Gezi Parkı Söylemleri: Postmodern Çağda Ahlak
Muhaberelerine Giriş”, *Gezi ve Sosyoloji: Nesneye Yüzleşmek, Nesneyi Kurmak*, Der.
Vefa Saygın Öğütle ve Emrah Göker, İstanbul: Ayrıntı. 292-315.

Emler, G. (2014). “Panopticom-discipline-control”, *Routledge Handbook of Surveillance
Studies*. Der. K.Ball, K.D. Haggerty ve D.Lyon, London: Routledge. 21-29.

Foucault, M. (2000). *Özne ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı.

Fuchs, C. (2012).“Critique of the Political Economy of Web 2.0 Surveillance”, *Internet and
Surveillance: The Challenges of Web 2.0 and Social Media*. Der. C.Fuchs, K.Boersma,
A.Albrechtslund ve M.Sandoval. Londra: Routledge.31-70.

Fuchs, C. (2014). *Social Media A Critical Introduction*. Londra: Sage.

Fuchs, C., K.Boersma, A.Albrechtslund ve M.Sandoval (2012). “Introduction:Internet and
Surveillance”, *Internet and Surveillance: The Challenges of Web 2.0 and Social
Media*. Der. C.Fuchs, K.Boersma, A.Albrechtslund ve M.Sandoval. Londra:
Routledge. 1-30.

Giroux, H. (2008). *Eleştirel Pedagojinin Vaadi*. İstanbul: Kalkedon.

Haggerty, K. D. ve Ericson R. V. (Der.) (2006) *The New Politics of Surveillance and
Visibility*. Toronto: University of Toronto Press

Haggerty, K. ve Ericson R.V. (2000). “The Surveillance assamblage”, *British Journal of
Sociology*, 51(4), 605-622.

Lyon, D. (2012). *Vesikalı Yurttaş: Gözetim Aracı olarak Kimlik Kartları*. İstanbul: Kalkedon.

Lyon, D. (2013). *Gözetim Çalışmaları*. İstanbul: Kalkedon.

Standing, G. (2014). *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*. İstanbul: İletişim.

Trottier, D. ve Lyon D. (2012). “Key Features of Social Media Surveillance”, *Internet and Surveillance: The Challenges of Web 2.0 and Social Media*. Der. C.Fuchs, K.Boersma, A.Albrechtslund ve M.Sandoval. Londra: Routledge. 89-105.

Weller, T. (2014). “The Information State: A historical perspective on surveillance *Routledge Handbook of Surveillance Studies*. Der. K.Ball, K.D. Haggerty ve D.Lyon, London: Routledge. 57-63.

Yalman, G. (2014). “AKP İktidarında Söylem ve Siyaset: Neyin Krizi?”, *İktidarın Şiddeti: AKPlı yıllar, NeoLiberalizm ve İslamcı Politikalar*. Der. Simten Çoşar ve Gamze Yücesan-Özdemir. İstanbul: Metis. 23-46.

www.yenimedya.org.tr

<http://ekitap.alternatifbilisim.org>